

สถาปนิกกับงานสถาปัตยกรรม Architect and Architecture

บทคัดย่อ

เรื่องราวส่วนหนึ่งของสถาปนิกกับงานสถาปัตยกรรมที่มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อผู้อยู่อาศัยรวมถึงผู้คนโดยทั่วไป ตัวอย่างวิธีการคิดของสถาปนิกและตัวอย่างงานสถาปัตยกรรมที่มีผลต่อความรู้สึก แนวคิดพื้นฐานของงานสถาปัตยกรรมที่ดี ควรมียอดประกอบอยู่สามสิ่ง คือ มีการใช้งานที่เหมาะสม (commodity) มีความแข็งแรง (firmness) และ สามารถสร้างความประทับใจ (delight)

คำสำคัญ: สถาปนิก, สถาปัตยกรรม, การใช้งาน, ความแข็งแรง, ความประทับใจ

Abstract

The thought on how architect and architecture affect the way people lives, both directly and indirectly. How architect thinks and comes up with the design. Examples of architectural works that affect the feelings of people. The basic principle of architectural design, that should contain three elements as, commodity, firmness and delight.

Keyword: Architect, Architecture, Commodity, Firmness, Delight

1. บทนำ

สถาปัตยกรรมมีผลต่อความเป็นอยู่ของคนจริงหรือ สถาปนิกมีความสำคัญต่อการออกแบบอาคาร บ้านเรือนมากขนาดไหน สถาปนิกทำอะไร เขียนแบบ ออกแบบ งานสถาปัตยกรรมมีความพิเศษอย่างไร ความคิดของสถาปนิกมาจากไหน งานสถาปัตยกรรมที่ดีควรจะเป็นอย่างไรและคำถามอื่นๆ อีกมาก ทำให้ต้องมานั่งคิดว่างานสถาปัตยกรรม มีผลอะไรกับคุณ สถาปนิกไม่ได้ลงมือสร้างอาคารด้วยตัวเอง ต้องอาศัยวิศวกรผู้รับเหมาก่อสร้างและผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ อีกมาก ถ้าเช่นนั้นสถาปนิกมีส่วนอย่างไรกับงานสถาปัตยกรรม

2. งานสถาปัตยกรรม

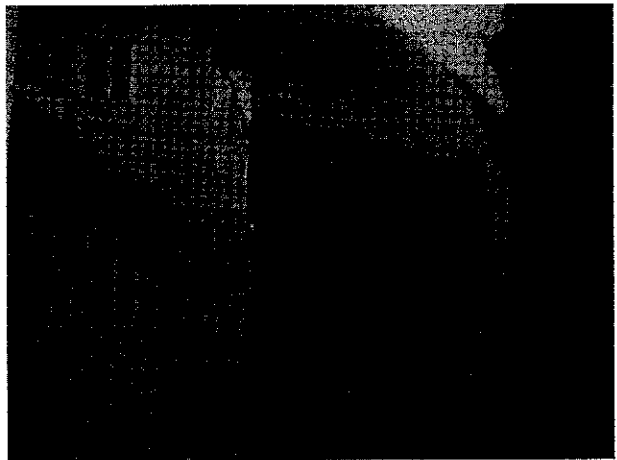
สถาปัตยกรรมเป็นทั้งวิทยาศาสตร์ และ ศิลปศาสตร์ ที่แตกต่างจากสาขาวิชาอื่นทั่วไป ในยุคของการสื่อสารที่ไร้พรมแดนเช่นปัจจุบัน งานที่จัดได้ว่าเป็นงานสถาปัตยกรรมก็มีความสลับซับซ้อนในเชิงความคิด และวิธีการออกแบบ รวมถึงวิธีการก่อสร้างที่มีความล้ำสมัยในปัจจุบันซึ่งในงานออกแบบแต่ละชิ้นก็จะมีความเป็นมาที่แตกต่างกัน รวมถึงมีเบื้องหลังของความต้องการในการสร้างงานที่ไม่เหมือนกัน

ย้อนกลับมาดูในวิถีชีวิตประจำวันของคนในเมืองปัจจุบันแล้ว คนเราแทบทุกคนต่างก็ใช้ชีวิตอยู่ในอาคารสิ่งก่อสร้างแทบทั้งสิ้น ไม่ว่าเวลาใดเวลาหนึ่ง จะว่าตั้งแต่เกิดจากโรงพยาบาล จนกลับมาอยู่ที่บ้านเรียนหนังสือ ในโรงเรียนที่มีอาคารเรียนแบบต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงอุดมศึกษา ทำงานในอาคารสำนักงานหรือในอาคารโรงงาน มีการเดินทางจากอาคารหนึ่งไปสู่อาคารหนึ่งอยู่ตลอดเวลา จนกระทั่งจบชีวิตก็อยู่ในอาคารสิ่งก่อสร้างเช่นสุสาน ฮวงซุ้ย เป็นต้น อย่างไรก็ตามความสนใจในสภาพแวดล้อมของอาคารที่อยู่อาศัยของแต่ละบุคคลก็ย่อมมีความแตกต่างกัน ทำให้อาคารมีความหมายต่อผู้อยู่อาศัยมากน้อยต่างกัน อย่างไรก็ตาม อาคารเหล่านี้ ที่คนเราใช้ชีวิตอยู่ภายในทุกวันจะถือได้ว่าเป็นงานสถาปัตยกรรมได้หรือไม่ หรือจะเป็นเพียงอาคารที่มีผนังกันโดยรอบมีพื้นและหลังคาไว้กันแดดกันฝนเท่านั้น แล้วผลที่มีต่อจิตใจความรู้สึกและความคิดของผู้อยู่อาศัยจะถูกจัดไว้ส่วนไหนของงานสถาปัตยกรรม หรืออาคารแบบใด ถึงจะเรียกได้ว่าเป็นงานสถาปัตยกรรม

ลองดูภาพทั้งสองนี้ (รูปที่ 1 และ 2) แล้วคุณคิดอย่างไร

รูปที่ 1 ภายในอุโบสถ

รูปที่ 2 อาคาร.....อะไร ?

ในสมัยก่อนงานสถาปัตยกรรมส่วนหนึ่งถูกจัดไว้สำหรับอาคารทางศาสนามีช่างฝีมือในการคิดประดิษฐ์งานในรูปแบบที่วิจิตรบรรจง ทำให้ผู้ที่เข้าไปได้สัมผัส รับรู้ถึงความงามที่เกิดขึ้น ตัวอย่างในภาพแรก (รูปที่ 1) เป็นภาพถ่ายภายในอุโบสถแห่งหนึ่งในเมืองหลวงพระบาง เป็นภาพที่ถ่ายจากภายในอาคารมองเห็นเสากลมที่มีลวดลายสีทองบนพื้นสีดำพร้อมกับการมองออกมาเห็นนอกกล้วยสีทองอ่อนอยู่ด้านนอก ลวดลาย และความสัมพันธ์กันของสภาพแวดล้อมทำให้จิตใจได้รับความเบิกบานและมีความสุขสงบได้ในระดับหนึ่ง เป็นประสบการณ์ที่อาคารหลังนี้มอบให้

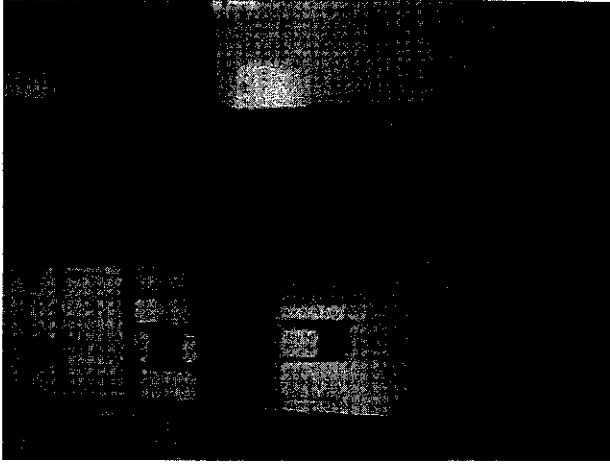
ส่วนภาพทางด้านล่าง (รูปที่ 2) เป็นภาพระหว่างอาคารที่มองเห็นสิ่งประหลาดเกิดขึ้นสุดปลายถนน ทำให้เกิดความรู้สึกถึงความแปลกถึงแปลกมากกว่า สิ่งที่เห็นเป็นอาคารหรือเป็นยานอวกาศกันแน่ มันมีผลต่อความคิดของ ผู้ที่ได้พบเห็นรวมถึงมีผลกระทบต่จิตใจ และความรู้สึกของคนทั่วไปบ้างไม่มากก็น้อย อาคารหลังนี้คือหอศิลป์ในเมือง กราส (Kunsthaus Graz) ประเทศออสเตรีย เป็นงานสถาปัตยกรรมที่ออกแบบโดย ปีเตอร์ คูก (Peter Cook) และ โคลิน ฟูเนียร์ (Colin Fournier) สถาปนิกกลุ่มอาร์คิแกรม (Archigram) เขาตั้งใจออกแบบให้หอศิลป์แห่งนี้ดูเป็นยานอวกาศต่างดาวและให้นิยามกับอาคารนี้ว่า “Friendly Alien” มันเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจ

อาคารใดก็ตามที่ให้ผู้คนได้ใช้ชีวิตอยู่ภายในได้นั้น จะทำให้เกิดประสบการณ์เฉพาะที่ทำให้คนผู้นั้นได้รับรู้ และเข้าใจถึงสภาพแวดล้อมของอาคารที่ตนอยู่อาศัย เช่น อาคารอยู่แล้วรู้สึกอบอุ่น น่าสบาย อาคารที่ดูแล้วเย็นชา ไม่เป็นมิตร เป็นต้น

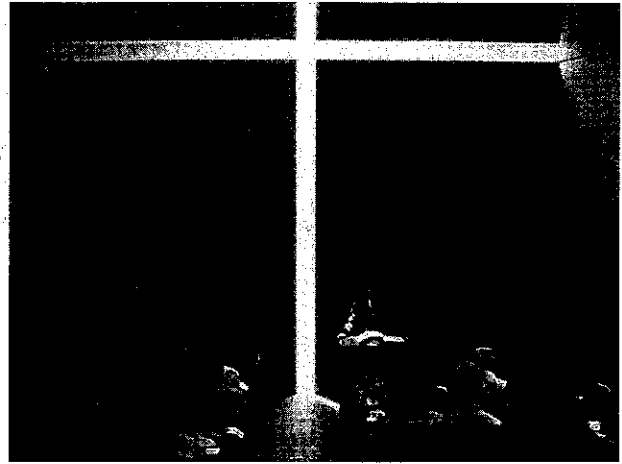
3. สถาปนิกผู้ออกแบบ

ในงานสถาปัตยกรรมแต่ละชิ้น ผู้ที่ไม่ได้ออกแบบงานนั้นก็อาจจะไม่ทราบถึงความเป็นมาของความคิดเบื้องหลัง เพียงแต่จะรับรู้สภาพแวดล้อมของอาคาร หลังจากทำงานสถาปัตยกรรมได้สร้างเสร็จแล้วเท่านั้น แต่ก่อนหน้าที่อาคารจะได้เริ่มการก่อสร้าง สถาปนิกผู้ออกแบบจะเป็นผู้ที่ต้องเข้าใจในที่มาของการออกแบบรวมถึงกระบวนการของความคิดที่เกิดขึ้น และยังสามารถถ่ายทอดความคิดนั้นมาสู่ผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น เจ้าของอาคาร วิศวกร ช่างก่อสร้าง เพื่อที่จะได้งานตามที่ต้องการได้ ถ้าเช่นนั้นความคิดของสถาปนิกมาจากไหน

ความคิดของสถาปนิกได้มาจากการสังสมความรู้เช่นเดียวกับวิชาชีพอื่น ๆ นอกเหนือจากการเรียนตามระบบการศึกษาในมหาวิทยาลัย ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันสำหรับสถาปนิกนับว่าเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นการหลอมรวมความคิดเพื่อนำมาสู่การออกแบบ การได้มาซึ่งประสบการณ์นั้นอาจหาได้จากการที่ไปสัมผัส และรับรู้งานสถาปัตยกรรมโดยตรง เป็นการรู้จักสังเกต แยกแยะ คัดสรร หรืออีกทางหนึ่งคือได้จากการอ่าน การดูรูปภาพงานออกแบบสถาปัตยกรรมจากที่ต่าง ๆ และนำมาวิเคราะห์หลังวิเคราะห์เป็นองค์ความรู้เพื่อการออกแบบ ดังนั้น สถาปนิกที่เห็นงานมามาก และสามารถใช้ชีวิตในรูปแบบต่าง ๆ ที่หลากหลาย อาจจะได้เปรียบและสามารถทำงานออกแบบได้ดี เป็นผลทำให้งานที่สร้างขึ้นส่งผลกระทบในทางบวกต่อการใช้งานของผู้อยู่อาศัยรวมถึงผู้สัญจรผ่านไปมา

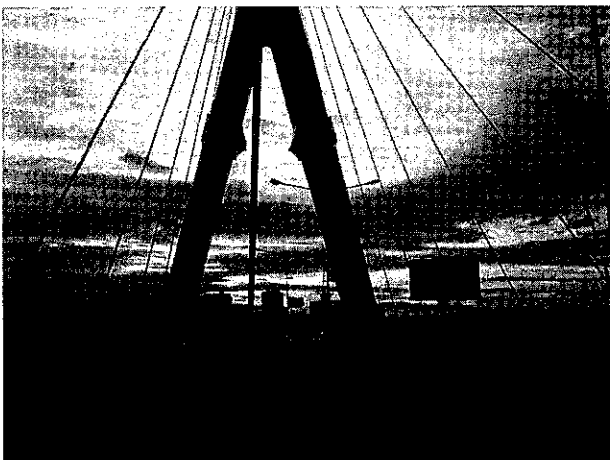
รูปที่ 3 Chapelle Ronchamp

รูปที่ 4 The Church of the Light

ตัวอย่างของประสบการณ์ตรง เช่นสถาปนิกชั้นแนวหน้าชาวญี่ปุ่น ทาดาโอะ อันโด (Tadao Ando) เขามีความชื่นชอบในการออกแบบของสถาปนิกระดับอาจารย์ เลอ คอร์บูซีเยร์ (Le Corbusier) ทำให้อันโด ต้องพยายามไปสัมผัสงานสถาปัตยกรรมที่คอร์บูซีเยร์สร้างขึ้น เขาเดินทางจากประเทศญี่ปุ่นไปประเทศฝรั่งเศส โดยเรือสินค้า เป็นการผจญภัยที่ท้าทายและมีความปรารถนาอย่างแรงที่จะศึกษางานสถาปัตยกรรมงานสถาปัตยกรรมของเลอ คอร์บูซีเยร์ ที่มีผลต่อการออกแบบของ อันโด อย่างมากคือ โบสถ์ รอนชอม (Chapelle Ronchamp รูปที่ 3) ในประเทศฝรั่งเศส เป็นความประทับใจในเรื่องของแสงธรรมชาติที่ คอร์บูซีเยร์ ออกแบบ ทำให้อันโดเกิดแนวความคิดที่จะนำแสงธรรมชาติมาเป็นองค์ประกอบหลักในงานออกแบบของเขา ดังนั้น ผู้ที่ใช้อาคารของอันโด ก็จะได้รับรู้ถึงสภาพแวดล้อมและความประทับใจ โดยเฉพาะในเรื่องแสงธรรมชาติ ดังตัวอย่าง โบสถ์แห่งแสงที่อันโดออกแบบไว้ (The church of the light รูปที่ 4) ในประเทศญี่ปุ่น

สำหรับการอ่านหนังสือก็เป็นสิ่งสำคัญไม่แพ้กัน ตัวอย่างหนังสือที่สถาปนิกหรือนักศึกษาด้านสถาปัตยกรรมควรอ่าน เช่น The Ten Books on Architecture by VITRUVIUS เป็นหนังสือที่เขียนขึ้นเกี่ยวกับงานสถาปัตยกรรมและการก่อสร้างในสมัยโรมัน ทำให้เห็นว่างานออกแบบในแต่ละยุคมีข้อจำกัดในวิธีการก่อสร้างที่

รูปที่ 5 สะพานพระรามแปด, เจดีย์กลางสะพาน

รูปที่ 6 ดิถข่าง, ช่างเดินในเมืองหลวง

ไม่เหมือนกัน แต่พื้นฐานหลักในการออกแบบจะคล้ายคลึงกัน หนังสืออีกเล่มคือ Architecture : Form Space and Order by Francis D.K. Ching เป็นพื้นฐานการคิดงานสถาปัตยกรรมในปัจจุบัน เป็นต้น

งานออกแบบมีได้หลายลักษณะหลายรูปแบบสถาปนิกและนักออกแบบไม่ได้สร้างสรรค์เฉพาะงานอาคารเท่านั้น สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ที่ออกแบบมาจะมีผลกระทบต่อเมืองในภาพรวมบ้างไม่มากก็น้อย ดังเช่นสองรูปถัดมานี้ (รูปที่ 5, 6)

ขณะที่ขบวนขบวนสะพานพระรามแปดในเวลาเย็น จากฝั่งพระนครข้ามไปยังฝั่งธนบุรีแล้วมองไปที่โครงสร้างหลักของสะพานพระรามแปด (รูปที่ 5) จะเห็นภาพเส้นขอบคล้ายรูปทรงของเจดีย์ ทำให้นึกถึงองค์พระปฐมเจดีย์เป็นเส้นห้อย่างหนึ่งของเมือง เช่นเดียวกับข้างขนาดใหญ่ (รูปที่ 6 ตึกข้าง) ที่เดินอยู่กลางกรุง ทำให้เกิดอารมณ์ขันขึ้นในจิตใจ ยิ่งสังเกตก็จะเห็นรายละเอียดของข้างสามขาขึ้นมากขึ้น การออกแบบส่วนอาคารที่เป็นทางอยู่ทางด้านหลังทำให้นึกถึงว่าตำแหน่งทางนั้นมีการใช้งานอะไร

งานสถาปัตยกรรมที่ยกตัวอย่างมานี้ มีผลต่อภาพรวมของเมือง รวมไปถึงความนึกคิดของผู้คนที่อาศัยอยู่ อย่างไรก็ตามผลกระทบของอาคารสิ่งก่อสร้างขึ้นอยู่กับความสนใจของแต่ละบุคคล สถาปนิกเป็นผู้รังสรรค์งานต่าง ๆ ให้ปรากฏ ความคิดและจินตนาการเป็นสิ่งสำคัญสำหรับสถาปนิกที่ทำให้เกิดงานเช่นนี้

4. แนวคิดในงานสถาปัตยกรรม

จากแนวคิดของสถาปนิกชาวโรมันวิทรูเวียส (vitruvius) งานสถาปัตยกรรมที่ดีควรประกอบไปด้วยสามองค์ประกอบต่อไปนี้คือมีการตอบสนองต่อการใช้งานที่เหมาะสม (commodity) มีความแข็งแรงทนทาน ต่อแรงโน้มถ่วงและสภาพแวดล้อม (firmness) และ มีความงามที่ทำให้เกิดความประทับใจ (delight) ทั้งสามสิ่งนี้เป็นพื้นฐานที่ทำให้อาคารสิ่งก่อสร้างทั่วไปและงานสถาปัตยกรรมมีความแตกต่างกัน

การใช้งานที่เหมาะสม หมายถึงไปถึงลักษณะความเป็นอยู่ทางวัฒนธรรมของการอยู่อาศัย ตัวอย่างเช่น การออกแบบโครงการฟรุอิทไอกอ (PruittIgor) ในเมืองเซนต์หลุยส์ (St. Louis) สหรัฐอเมริกาเป็นกลุ่มอาคารพักอาศัยที่ออกแบบโดยสถาปนิก

รูปที่ 7 จั๋วคู่สามชั้น กรุงเทพฯ...รถโคก

รูปที่ 8 จั๋วคู่ชั้นเดียว หลวงพระบาง...งานดาวเทียม

มิโนรุ ยามาซากิ (Minoru Yamasaki) และได้รับรางวัลการออกแบบระดับชาติ แต่หลังจากก่อสร้างแล้วเสร็จ ผู้อาศัยไม่ยอมเข้าอยู่เพราะเกิดอันตรายต่อทรัพย์สิน (vandalism) เนื่องจากการออกแบบอาคารเชื้อให้มีการทำร้ายกันขึ้น มีมัมมี่ที่ทำให้เกิดอาชญากรรม เป็นผลทำให้โครงการนี้ถูกรื้อทิ้งหลังจากสร้างเสร็จเพียง 15 ปี

ความแข็งแรงในการก่อสร้างเป็นสิ่งจำเป็น วิธีการก่อสร้างในแต่ละยุคสมัยมีความแตกต่างกันตามวัสดุที่ใช้งาน การใช้ไม้ เหล็ก กระฉก อิฐ หิน ปูน ทราย ฯลฯ มาประกอบกันเป็นงานสถาปัตยกรรมขึ้นอยู่กับความถนัดในเชิงช่างของแต่ละท้องถิ่น อาคารบางหลังมีอายุการใช้งานเป็นร้อย ๆ ปีแต่บางหลังสร้างยังไม่ทันเสร็จก็พังลงได้ ตัวอย่างของอาคารที่มีอายุยาวนาน เช่น ปิรามิด ปราสาทนครวัด ทัชมาฮาล เป็นต้น

ความประทับใจเป็นสิ่งที่มัลลต่อจิตใจสามารถสัมผัสได้เมื่อเข้าอยู่อาศัย ตัวอย่างเช่นการเข้าไปในโบสถ์หรืออาคารทางศาสนา ทำให้จิตใจเกิดความสงบ หรือการเข้าไปในอาคารศูนย์การค้าทำให้รู้สึกถึงความทันสมัย มีบรรยากาศที่น่าสนใจ ความประทับใจเป็นประสบการณ์เฉพาะที่สั่งสมมาในแต่ละบุคคล

อาคารที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่เรียบง่ายมีให้เห็นอยู่ทั่วไปในกรุงเทพ (รูปที่ 7) เป็นอาคารพักอาศัยเชิงพาณิชย์ที่อาจได้รับรูปแบบมาจากอาคารในสมัยก่อน (รูปที่ 8) มาอย่างไม่ได้ตั้งใจ สืบเนื่องจากการนำรูปแบบ (form) ของหลังคาที่มีจั่วมาใช้ วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างมีความแตกต่างกันตามยุคสมัย อาคารทั้งสองยังได้รับวัฒนธรรมตะวันตกมาอย่างเด่นชัด สืบเนื่องจากมีงานดาวเทียมและการตีมิโคคาโคล่า อาคารทั้งสองนี้ตอบสนองต่อการใช้งานที่เป็นอาคารพักอาศัยและค้าขายได้ในระดับหนึ่ง ความแข็งแรงของอาคารก่ออิฐฉาบปูนจะมีความคงทนกว่าอาคารไม้ที่เริ่มผุพังตามกาลเวลา ทั้งสองอาคารสามารถสร้างความประทับใจต่อผู้พบเห็นแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับการรับรู้ แต่โดยส่วนตัวแล้วผู้เขียนเห็นว่าอาคารไม้ในรูปที่ 8 สร้างความประทับใจได้มากกว่าอาคารคอนกรีตในรูปที่ 7 อาจจะเป็นด้วยในภาพ เป็นอาคารไม้ที่ดูอบอุ่น มีสัดส่วนที่เหมาะสมกับการอยู่อาศัย แตกต่างจาก อาคารคอนกรีตที่ดูแข็งแล้ง สร้างมาเพื่อการค้าโดยเฉพาะ

5. สรุป

ท้ายที่สุดสถาปนิกเป็นผู้ออกแบบงานอาคารบ้านเรือนสำหรับอยู่อาศัยและใช้งาน รวมถึงมีหน้าที่รับผิดชอบต่อผลกระทบจากงานสถาปัตยกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้น ดังที่ยกตัวอย่างมางานก่อสร้างทุกงานจะมีผลกระทบโดยตรงต่อผู้อาศัยและผลกระทบโดยอ้อมต่อผู้พบเห็น สถาปนิกควรคำนึงอยู่เสมอว่างานออกแบบทุกงานจะมีผลกระทบต่อผู้อยู่อาศัยเสมอ

การออกแบบงานสถาปัตยกรรมที่ดีย่อมนำมาซึ่งการใช้งานที่เหมาะสม การอยู่อาศัยที่ปลอดภัย และ การยกสภาพจิตใจของผู้อยู่อาศัยเป็นสำคัญ งานสถาปัตยกรรมทุกงานเป็นสิ่งที่ก่อสร้างแต่สิ่งก่อสร้างทุกงานไม่ได้เป็นงานสถาปัตยกรรม ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจและเหตุผลของแต่ละบุคคล

อาคารที่ปราศจากสถาปัตยกรรมเหมือนโลกที่ปราศจากศิลปะ หรือดนตรี ไม่น่าอยู่เลย

เอกสารอ้างอิง

- กอบกุล อินทรวิจิตร “สถาปัตยกรรม...กับคุณ” คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬ.,
2530
- David Smith Capon, Architectural Theory Volume One THE VITRUVIAN
FALLACY, John Wiley & Sons, 1999
- Donald MacDonald “Democratic Architecture” Whitney Library of
Design, 1996
- Francis D.K. Ching “Architecture : Form Space & Order” Van Nostrand
Reinhold, NY, 1979
- Susan Gray, Architects on architects, Mc Graw Hill, NY 2001
- Vitruvius, The Ten Books on Architecture Translated by Morris Hicky
Morgan, PH.D., LL.D. Dover Publications, Inc. New York 1960
- Witold Rybczynski, The Look of Architecture, Oxford University Press,
2001

ประวัติผู้เขียน

ผศ. ไชยกร ภาคสุวรรณ,

M.Arch. The University of Oklahoma, USA.

B.S. (Architectural Engineering) Tennessee State University, USA.

ภาควิชาสถาปัตยกรรม,

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬ.

1 นิตยสาร Current issue 1, 05-06/2004

2 Susan Gray (2001) “Architects on architects”

McGraw-Hill, pp.10-17

3 Witold Rybczynski (2001) “The Look of Architecture” Oxford University Press, pp.4

4 Donald MacDonald (1996) “Democratic Architecture” Whitney Library of Design, pp. 11-13

5 กอบกุล อินทรวิจิตร “สถาปัตยกรรม...กับคุณ”, จุฬ. หน้า 215